

ye ve'l-fikriyye ve'l-ictimâ'iyye li'l-hareketi'l-kavmiyyeti'l-'Arabiyyeti'l-istiklâliyye fi'l-'Irâk, Beyrut 1986, s. 78-83; Ahmet Savran, XIX. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Arap Edebiyatı, Erzurum 1987, s. 214-219; A. Miquel, "Sur Ma'rûf al-Ruşâfi", *Studies in Honour of Clifford Edmund Bosworth vol. I. Hunter of the East: Arabic and Semitic Studies*, Leiden 2000, s. 32-39; Abdurrahim el-Kettâni – Abdülaziz Bağdâd, *el-Müfîd fî terâcimi's-su'arâ' ve'l-üdebâ' ve'l-'ulemâ' ve'l-fukahâ'*, Dârülbeyzâ 1421/2000, s. 374 vd.; L. Şeyho, "er-Ruşâfiyyât ve'r-Reyhâniyyât", *el-Meşrûk*, XIII (1910), s. 379-388; M. Hüseyin el-A'racî, "et-Ta'rîf ve'n-naqd: el-Âletü ve'l-edât li'r-Ruşâfi", *MMLADm.*, LXVI/1 (1991), s. 107-128; *Encyclopedia of Arabic Literature* (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, II, 667; Ahmet Ateş, "Mârûf Rusâfi", *İA*, VII, 345-346; S. Moreh, "Ma'rûf al-Ruşâfi", *EP* (Ing.), VI, 614-617.

EROL AYYILDIZ

MÂRÛNİLER

Kurucusu Aziz Mârûn'a nisbet edilen ve V. yüzyıldan itibaren ağırlıklı olarak Lübnan'da yaşayan bir hristiyan cemaati.

IV. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı ve V. yüzyılın başlarında öldüğü tahmin edilen Aziz Mârûn (Maron), Suriye'nin batısında Âsi nehri kıyılarında Antakya Kilisesi'ne bağlı bir rahip olarak münzevi bir hayat sürmüştür. Mârûnîler'in kökeni, kurucularının kabri etrafında inşa edilen manastırda toplanan cemaate dayanmaktadır. Zamanla müntesipleri artarak bölgede yeni manastırlar kuran Mârûnî cemaatinin, İsa'daki insanlık ve ilâhlık unsurlarının birbirine denk olduğu şeklindeki Ortodoks diyofizit anlayışın teyit edildiği Kadıköy Konsili'ni (451) kabul ederek monofizitliğe karşı tavır almaları, Doğu kiliseleri içinde müstakil bir kilise olma yolundaki ilk ciddi adımları olmuştur.

Mârûnîler, konsil kararlarını kabul etmeyen birçok kiliseye ve manastıra karşı mücadele başlatmışlardır. Bu mücadele, yerel kiliselerden Ya'kübîler'le aralarının açılmasına ve çeşitli olayların meydana gelmesine sebep olmuştur. 517 yılında Papa Hormisdas'a gönderilen bir mektupta, Suriye'de Mârûnî keşişlerle birlikte diğer manastırlara ait 350 keşişin bu mücadeleler esnasında monofizitler tarafından katledildiği belirtilmektedir. Nitekim bu olay her yıl 31 Temmuz'da Mârûnîler'ce anılmaktadır.

Bizans İmparatoru Herakleios, ülkenin doğusunu tek bir çatı altında toplamak amacıyla İstanbul Piskoposu Sergius'tan

İsa'nın tabiatıyla ilgili bu akide problemini giderecek ve monofizit Doğu kiliselerini de ikna edebilecek bir yol bulmasını istemiş, o da insanlık ve ilâhlık unsurlarını eş oranda bulunduran İsa'da tek iradenin varlığını kabul eden monotelist anlayışı geliştirmiştir. Ancak Herakleios'un siyasî amaçlı bu girişimi Doğu kiliseleri ve özellikle Ya'kübîler tarafından şiddetle reddedilirken diğer Doğu kiliselerinden farklı olarak Mârûnîler'in Kadıköy Konsili'ni kabul etmeleri onları Bizans imparatoru ile birlikte hareket etmeye sevk etmiş, bu birliktelikten yola çıkarak bazı kilise tarihçileri Mârûnîler'in de monotelist olduklarını ileri sürmüşlerdir. Mârûnîler'in Bizans'la bu doktriner bağlılıkları, IX. yüzyıla ait bazı metinlerde onların Mârûnî Melkitler olarak adlandırılmasına sebep olmuştur.

Bölge kiliseleri arasında yalnız kalan Mârûnîler daha güvenli buldukları Lübnan dağlarına göç etmişlerdir. Sonradan bölgeye hâkim olan Emevîler, Abbâsîler, Memlûkler ve Osmanlılar döneminde de Lübnan dağlarının sarp kayalıkları onlar için kilise ve manastırlarını inşa ettikleri dış etkilere soyutlanmış sığınak yerleri olmuştur.

Kadıköy Konsili'nin diyofizit anlayışını benimseyerek monofizitliğe karşı çıkan Mârûnîler'in bu tavrı Roma Katolik kilisesi tarafından Haçlı seferlerine kadar hiç dikkate alınmamıştır. Bölgeye gelen Haçlılar'ı coşkuyla karşılayan Mârûnîler onlara rehberlik edip yardımcı olmak suretiyle güvenlerini kazanmışlar ve kendilerine Katolik kilisesiyle irtibata geçmenin yolunu açmışlardır. Haçlı Franklar'la gerçekleştirdikleri bu dostane temaslar kiliselerinin Katolik dünyasıyla giderek yakınlaşmasını sağlamıştır.

Mârûnîler, Roma Katolik kilisesiyle ilişkilerini geliştirerek bağlılığa kadar götürme çabası adına sinodlar toplamışlar ve âyin birliğinden Mârûnî patriğinin papanın onayı ile göreve başlamasına, hatta Mârûnî kilisesinin Vatikan tarafından denetlenmesine kadar Katolik kilisesinin ileri sürdüğü birçok şartı ve III. Alexander'ın papalığını kabul etmişlerdir. Bunun üzerine Mârûnî patriği Lateran Konsili'ne (1215) katılmıştır.

Memlûkler döneminde bölge Beşâre'deki sorumlu "mukaddemler" tarafından yönetildi, böylece Mârûnîler'in Roma ile ilişkileri de zayıflamaya başladı. Hatta XV. yüzyılda Mârûnîler arasında monotelizm

anlayışı tekrar baş gösterdi. Buna rağmen Mârûnîler, Floransa Konsili'nde de Papa IV. Eugenius'a bağlılık mektubunu sunan Beyrutlu Fransisken rahip John tarafından temsil edildi. 1445'te Kıbrıs Başpiskoposu Elias'ın Mârûnîler arasında ortaya çıkan monotelist sapkınlıkları reddetmesi ve Roma'ya bağlılıklarını ilân etmesi üzerine Katolik kilisesiyle ilişkilerde ilerleme sürecine girildiyse de XVI ve XVII. yüzyıllara kadar bir istikrar mümkün olmadı. Fakat Mârûnîler'le Roma arasındaki ilişkiler V. Lateran Konsili'nden (1512-1517) sonra neredeyse kesintisiz devam etmiştir.

Mercidâbık Muharebesi ile Suriye, Lübnan ve Ürdün Osmanlılar tarafından fetheadıldıktan sonra da (1516) bölgedeki Mârûnîler, yönetimden gördükleri müsamahanın yanı sıra coğrafi şartlar sayesinde dinlerini ve geleneklerini korudular. Mârûnî patriği yönetim tarafından cemaatin başı olarak "emîrû's-ş-Şark" unvanı ile tanındı.

Mârûnîler'le Katolik kilisesi arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yönünde Cizvit rahibi John Eliano'nun gösterdiği yoğun gayretler neticesinde Papa XIII. Gregory, 1584 yılında Roma'da Mârûnî din adamlarının yetiştirilmesi için bir eğitim merkezi kurdu. Kitâb-ı Mukaddes bilgini ve dilci Gabriel Sionita'nın yanı sıra Vatikan Kütüphanesi'nde kütüphanecilik yapan Abraham Ecchellensis, Joseph Simon es-Sem'ânî ve Halep Başpiskoposu Cermânûs Ferhât, günümüzde de Cizvitler'in yönetiminde faaliyetlerini sürdüren bu okulun yetiştirdiği önemli öğrenciler arasında yer almaktadır.

XIX. yüzyılda Mârûnîler'le aynı bölgede yaşayan Dürzîler arasındaki ilişkiler bozulurken çatışmalara dönüştü, 1860 yılında binlerce Mârûnî öldürüldü. Bunun üzerine çok sayıda Mârûnî bölgeden ayrılarak başta Avrupa ve Amerika olmak üzere çeşitli ülkelere göç etti. Daha sonra Mârûnîler, yerli olmayan bir hristiyan yetkilinin yönetiminde Osmanlı Devleti içinde özerk bir idarî yapı kazandılar. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu topraklar Osmanlı Devleti'nin elinden çıkınca Mârûnîler Fransızlar'ın himayesi altında kendi kendilerini yönettiler; 1943'te bağımsız Lübnan Devleti kurulduğunda ülkedeki önemli dinî cemaatlerden birini oluşturdular. Hristiyan, müslüman ve Dürzî partilerin meydana getirdiği bir koalisyonla yönetilen Lübnan'da cumhurbaşkanı Mârûnîler arasından seçilmektedir.

Mârûnî Patrikliği. Mârûnîler, kiliselerinin Antakya Kilisesi'nden bağımsız olarak kuruluşunu VII. yüzyılın başlarında yaşadığına inanılan Aziz Yuhanna Maron'a (Saint Jean Maron) dayandırırsalar da hristiyan tarihçileri arasında böyle bir şahsın gerçekten yaşayıp yaşamadığı konusu tartışmalıdır. Antakya Patriği II. Anastase'in 609'da ölmesiyle bu makamın 742 yılına kadar boş kaldığı ve Halife Hişâm'ın onayı ile Mârûnî Kilisesi patrikliğine III. Etienne'in getirildiği bilinmektedir. Bazı dönemlerde cemaatin kendi patriklerini seçtiği de kaynaklarda belirtilmektedir. Günümüzde patrik piskoposlar kurulu tarafından seçilmekte, Vatikan'ın onayı ile göreve başlamaktadır. Kilisenin yönetiminde patriğe bağlı olarak görev yapan piskoposlukların sekizi Lübnan Dağı Sino-du'nda (1736) belirlenmiş olup 1906'da Sûr ve Sayda piskoposluklarının birbirinden ayrılması ve 1946'da Mısır piskoposluğunun kurulmasıyla bu sayı ona çıkmıştır. Beyrut, Ba'lebek, Gibail, Sayda, Trab-luşşam, Sûr ve Kıbrıs piskoposluğu Lübnan'da, Halep ve Şam piskoposlukları Suriye'de, Kahire Mârûnî piskoposluğu Mısır'da yer almaktadır. Bunların dışında görevli piskoposlar bulunmamakla birlikte Nusaybin, Tarsus, Arca di Fenicia ve Rakka'da da piskoposluk makamları mevcuttur. Mârûnî patrikleri tarihte farklı sebeplerle değişik yerlerde ikamet etmişse de günümüzde patriklik Bkerke'de (Lübnan) bulunmaktadır.

İbadet. Doğu kiliseleri içinde başından itibaren Katolik karaktere sahip tek kilise olması Mârûnî kilisesini sonradan Roma'ya bağlanan kiliselerden ayırmaktadır. Mârûnîler'in ibadet geleneği Antakya Kilisesi'ne ait özellikler taşımaktadır. Başlangıçta âyin dili olarak Süryânîce'nin Ârâmî lehçesi kullanılmış, günümüzde ise Süryânî alfabesiyle Arapça (Karşûnî) yaygınlık kazanmıştır. Evharistiya âyinine mayasız ekmek kullanılmaktadır. Evlilik ve vaftiz törenleriyle oruç gibi ibadetler, Roma Katolik geleneğinden unsurlar taşımakla birlikte Süryânî geleneğine göre icra edilmektedir. Öte yandan eskiden olduğu gibi kiliseye bağlı manastırların faaliyetleri dinî hayata canlılık kazandırma-ya devam etmektedir.

Kültürel Hayat. Mârûnî cemaatinin modern hayatı yaşama süreci XIX. yüzyıl-da başlamıştır. Bu süreci besleyen Batı kaynaklı damarlardan biri Katolik kilisesi, diğeri Amerikan Protestan misyon teşkilâtıdır. Bu temas, Papa XIII. Gregory'nin Roma'da Mârûnî okulunu açmasından

önce Mârûnî öğrencilerin Roma'ya gitmesiyle başlamıştır. Okul, cemaate din adanmış yetiştirilmesi yanında Batı'daki şarkiyat çalışmalarına belli ölçüde zemin hazırlayacak ilim adamlarının eğitilmesini de sağlamıştır. Nitekim *Grammatica Linguae Syriacae* (Rome 1596) adlı, Latince'deki ilk Süryânîce gramer kitabı bu okuldan yetişen Jurjis Amîrah tarafından hazırlanmış, Latince'de yayımlanan diğer Süryânîce gramer kitapları da Avrupalı şarkiyatçıların Süryânîce'yi öğrenmesine yardımcı olmuştur. Paris'te Royal Collège'de Sâmi dilleri dersleri veren Gabriel Sionita, *Grammatica Arabica Maronitarum in Libros Quinque Divisa* adlı (Lutetiae 1616), Latince yayımlanmış ilk Arapça gramer kitaplarından birini kaleme almıştır. Sionita'dan sonra aynı okulda görev yapan Abraham Ecchellensis Breveis, *Institutio Linguae Arabicae* adıyla Arapça (Rome 1628) ve *Linguae Syriacae Sive Chaldaicae Perbrevis Institutio* ismiyle Süryânîce (Rome 1628) gramer kitapları yazmıştır. Özellikle Sem'ânî ailesine mensup din adamlarından Joseph Simon es-Sem'ânî Arapça, Süryânîce ve Grekçe çok sayıda yazma eseri çeşitli yollarla Vatikan Kütüphanesi'ne sağlamış ve bunların kataloglarını neşretmiştir (*Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana* [Rome 1719-1728]).

Fransız Katolikleri'nin yardımıyla Beyrut'ta açılan Saint Joseph Üniversitesi'nde Arap dili ve kültürüyle ilgili kapsamlı araştırmalar yapılmış, Arapça'da tenkitli metin neşri çalışmalarına metodik katkılarda bulunulmuştur. Ayrıca üniversiteye bağlı olarak Katolik yayınevi kurulmuştur (1853). Öte yandan Luvis Şeyho'nun editörlüğünde çıkmaya başlayan Katolik Üniversitesi'nin *al-Mashriq* adlı süreli yayınında Arap edebiyatı, tarihi ve kültürüyle ilgili ilmî makalelerin neşri devam etmekte olup Şeyho'nun yayımladığı *Mecâni'l-edebe fi hadâ'iki'l-'Arab* adlı dokuz ciltlik katalog (Beyrut 1882-83) Arap edebiyatıyla ilgili önemli eserler arasında yer almaktadır. Lübnan'ın ilk gazetelerinden biri olan *Hadîkatü'l-aḥbâr* da Mârûnîler tarafından çıkarılmıştır (1859).

Günümüzde toplam nüfusları 1,5 milyona ulaşan Mârûnîler, başta Lübnan olmak üzere (500.000'i aşkın) Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinde özellikle Suriye ve Mısır ile daha çok ekonomik sebeplerle göç ettikleri Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, bazı Güney Amerika ülkeleri ve Avustralya'da yaşamaktadır. Halen Mârûnî kilisesi patrikliğini, 1985

yılında seçilen ve "Antakya ve Bütün Doğu'nun patriği" unvanıyla Bkerke'de ikamet eden Nasrullah Butrus Sfeir yürütmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

R. Janin, *Les églises orientales et les rites orientaux*, Paris 1926, s. 541-569; P. Dib, "Maronite (Eglise)", *Dictionnaire de théologie catholique*, Paris 1928, X, 1-142; a.mlf., *Histoire de l'église maronite*, Beyrouth 1962; Aziz S. Atiya, *A History of Eastern Christianity*, London 1968, s. 391-423; J. Leroy, "L'église maronite", *Histoire des religions* (ed. Henri-Charles Puech), Paris 1972, II, 890-894; J. R. Strayer, "Maronite Church", *Dictionnaire of the Middle Ages* (ed. J. R. Strayer), New York 1987, VIII, 149-150; Jean-Michel Billoud, *Histoire des chrétiens d'orient*, Paris 1995, s. 193-210; S. Vailhé, "Origines religieuses des maronites", *Echos d'orient*, sy. 2, Paris 1900, s. 96-102; sy. 3 (1901), s. 154-162; sy. 5 (1902), s. 281-285; a.mlf., "L'église maronite, du V au IX siècle", a.e., sy. 60 (1906), s. 257-268; sy. 61 (1906), s. 344-351; G. Zananiri, "Maronite (Eglise)", *Catholicisme*, VIII, 703-704; As'ad Abu Khalil, "Maronites", *Encyclopedia of the Modern Middle East* (ed. R. S. Simon v.dğr.), New York 1996, III, 1173-1174.

İSMAİL TAŞPINAR

MÂRÛT

(bk. HÂRÛT ve MÂRÛT).

MA'RÛZÂT

(معروضات)

Cevdet Paşa'nın
(ö. 1895)

1839-1876 yılları arasındaki
tarihi ve siyasi olayları
anlattığı eseri
(bk. CEVDET PAŞA).

MA'RÛZÂT

(معروضات)

Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'nin
(ö. 982/1574)

Kanûnî Sultan Süleyman'a
sunduğu fetvalarını
bir araya getiren mecmua.

Müftü ve kadıların sadrazam ve padişaha arz ettikleri meselelere ma'rûz denmektedir. Ebüssuûd Efendi'nin hayatı boyunca verdiği binlerce fetva içinden bu mecmuada yer alanlar mahkemelerce zorunlu olarak uygulanan bir tür kanun hükmü haline dönüşmesi için Kanûnî Sultan Süleyman'a sunulduğundan "padişaha arzedilen fetvalar" anlamında Ma'rûzât diye anılmıştır.